

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SETSWANA PUO YA GAE (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

MOTSHEGANONG/SEETEBOSIGO 2024

KAEDI YA GO TSHWAYA

MADUO: 80

Kaedi e ya go tshwaya, e na le ditsebe di le 24.

KAROLO YA A: POKO**MELODI YA POKO – RM Ramagoshi****POTSO 1: POTSO YA TLHAMO**

ELA TLHOKO: Mo tlhamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 10 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

'LENTSWE LA MOIPOLAI' – FS Khunou

- Mmoki o senola maikutlo a kutlobotlhoko e e bakilweng ke mokgwa o lefatshe le mo tshwereng makgwakgwa ka ona.
- O utlwile botlhoko jo bo seng kana ka sepe mo a gwetlhang Bakgatla go tla go ba laela ka a tsere tshwetso ya go ipolaya. Ga a batle gore ba gakgamale fa ba sa tlhole ba mmona le gore ba ba setseng ba se ka ba sala ba latofadiwa ka ga loso lwa gagwe.
- O kile a itumelela botshelo mo malobeng fa a sa le monnye ka ntlha ya fa batsadi ba gagwe ba ne ba mo tlhokometse.
- Mmoki o utlwiwa botlhoko ke fa gompiano dilo tsa lefatshe di mo fetogetse.
- Ga a itumedisiwe ke gore batho ba seba ka ena fa ba iketlile, le ke boesengmang tota. Ditshebo tse di mo utlwaletse, mme o bona fa go le botoka go itsamaela.
- O ikuela le go laela Ramokonopi gore fa a tlhokafala a mmolokele fa pele ga legae la gagwe.
- Ka kutlobotlhoko o kopa Bakgatla go mo tlhokomelela dinku tsa gagwe ka e le tsona di tlaa ba golaganyang le ena.
- Mmoki o tlhalosa fa mo lefatsheng go se na kagiso, go rena ditshole le dikgotlhang.
- O utlwiwa botlhoko ke gore ba ba nyetsweng ba a gatelelwa.
- O ikuela mo go ba ba nang le kitso ya go baakanya lefatshe go le siamisa gore dilo di tle di fetoge. O nyemisiwa mooko ke gore bagologolo ba re lefatshe le ka se fetoge, ka le ntse fela jalo.
- O hutsafetse moo a bileng a nnang le mogopolo wa go ipolaya, a re lefatshe le ka se tlhole le mo sotla ka le ka se tlhole le mmona.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.)

[10]

POTSO 2: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**'LEFIFI LA NTSHWARELE NGWANA' – FS Khunou**

- 2.1 Bosetlhogo jwa lefifi. (2)
- 2.2 Tlhatlagano ya bokao
Bokao jwa mafoko a a mo moleng o o fa godimo bo tshwana le ba mola o o latelang/mola wa 1 o tshwere bokao jo bo tshwanang le jwa mola 2. (2)
- 2.3 'Ke ne ke ijetse dintshe'/Mola 20. (2)
- 2.4 Mothofatso - Ke go naya lefifi maemo a setho ka go dirisa leina 'monna'/lesupi 'yoo'. (2)
- 2.5 Ke ungwile gore bosigo ga bo rune nta ka gone dilo tse dintsi tse di maswe, di diragala mo lefifing/Botagwa ga bo a siama ka bo ka go dirisa dilo tse o ka tsogang o di ikotlhaela.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- [10]**

POTSO 3 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)**'BOTSOTSI' – MTM Seate**

- 3.1 Ditlamorago tse di sa siamang tsa botsotsi/Bosetlhogo jo bo tlholwang ke botsotsi. (2)
- 3.2 Kaediso - go neela botsotsi bokao jwa go busa ka bo laola matshelo a batho, e bile bo na le setilo sa bogosi/Mothofatso – botsotsi bo filwe tiro ya setho ya go busa. (2)
- 3.3 Botsotsi bo dira gore batho ba se obamele Modimo/botsotsi bo kgoreletsa/sitisa batho go rorisa Modimo. (2)
- 3.4 Neeletsano
Go gokaganya/tsweletsa kakanyo mo meleng e e latelanang. (2)
- 3.5 Ke ungwile gore botsotsi ga bo a siama ka bo tlhokisa batho go nna ba phuthologile kgotsa ka kagiso/Botsotsi bo dia batho go fetoga, ba dire dilo tse di sa siamang/Botsotsi ga bo na bopelotlhomogi/Botsotsi bo tlišetsa batho bohutsana.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- [10]**

POTSO 4 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)**'LOSO LWA GA RRE' – MTM Seate**

- 4.1 Ke maikutlo a kutlobotlhoko, gonne o tlhokafaletswe ke rraagwe. (2)
- 4.2 Batho botlhe ba tlile go tlhokafala/Loso ke lwa mongwe le mongwe/Ga go kwa re ka tshabelang loso gona. (2)
- 4.3 Tlogelo
Go tlisa go kibakibela ka bonako ga mola wa leboko/go oketsa lebelo la moribo le morethetho. (2)
- 4.4 Phefofatso – go phefofatsa/tlhofofatsa loso lwa ga rraagwe ka go dirisa lefoko 'o ithobaletse boemong jwa 'o sule' gore balosika ba se utlwe botlhoko thata. (2)
- 4.5 Ke ungwile gore ke tshwanetse go amogela gore loso lo teng mo matshelong a rona/Gore loso lo tlhodilwe ke Modimo/Ke tsela ya mongwe le mongwe ka rotlhe re tlile go swa/Motho yo o tlhokafetseng o kgaogana le dipogisego tsa lefatshe.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- [10]**

LE**POKO E E SA TLHAOLWANG****POTSO 5: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****'MAIKOTLHAO' – AL Ralusi**

- 5.1 Boikotlhao jwa go ngala legae/go latlhela letlapa kwa morago. (2)
- 5.2 Ke poko ya segompiano – ka e kwadilwe ka ditemana/Puo e tlhamaletse/ga e bofitlha/poko ya segompiano e boka sengwe le sengwe jaaka maikotlhao. (2)
- 5.3 Tlogelo – ka go tlogetswe popi 'e' go nna 'keng' boemong jwa 'ke eng'. (2)
- 5.4 'Gompiano ke nosi ka monwana'/Mola 17/'Ga ke na le fa e le mogomotsi'/Mola 18. (2)
- 5.5 Ke ithutile gore le fa o ka nna le mathata le bagaeno, o se ngale legae gonne letsatsi lengwe o tlaa ba tlhoka/Maikotlhao ke namane ya morago/Gaabomotho go thebephatshwa/Kgabutle ga a ke a feta kwa gaabo a re go tlala/ Ngwana yo o sa utlweng molao wa batsadi o tlaa utlwa wa manong.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- [10]**

PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: PADI/DITLHANGAWA TSA SETSO**POTSO 6: POTSO YA TLHAMO**

ELA TLHOKO: Mo tlamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tiro ya motlhatlhojwa.

LEBA SEIPONE – Kabelo Kgatea

- Tshobotsi ke sebopego kgotsa ditebego tsa botlhokwa tse motho a itsiweng le go lemogiwa ka tsona. E na le go nna le seabe se segolo mo tsweletsong kana poelomoragong ya botshelo. Tshobotsi ya ga Motswagauteng e tlisitse matsapa mo botshelong jwa gagwe jaaka fa re bona ditiragalo tsa padi ya *Leba Seipone* di kaya.
- Motswagauteng o ne a na le matlho a matala, meriri o ka re moetse wa pitse, a le mosweu, dintshi e kete di tshasitswe mosidi, nko e le motopo, a le montle, a le mosetlha, ditsebe tse di tshetlha di phukaletse, di katogile logata. Setšhaba se ne se sa mo amogele ka ntlha ya tshobotsi ya gagwe. O ne a sa amogelesage gonne puso ya tlhaolele e ne e sa dumelele Montsho go tshola ngwana le Mosweu. Seno, ke matsapa a Motswagauteng a neng a itemogela ona.
- Tshobotsi ya ga Motswagauteng ke yona e dirileng gore mmaagwe Gokatweng le rraagwe e bong *Jankie Smook* ba mo romele kwa Motsitlane jaaka sephuthelwana ka ba ne ba bona gore e tlaa ba tlholela matsapa a go phatlalatsa lelapa la ga Jankie.
- Motswagauteng o ne a sotlwa ke ditsala ka kakaretso ka ntlha ya ditebego tsa gagwe ka go mmita ka maina a tshotlo jaaka lekutwana, letata le morwa. O ne a tshela mo ntweng.
- O iphitlhela a wetse mo diatleng tsa ga Mokwepa yo a neng a retla batho. Tshobotsi ya gagwe e mmakela matsapa a go dira gore Mokwepa a itumelele go bona lebusomane, la moriri o o tlhotlhwagodimo. Se, ya nna kgwetlho ya maikutlo mo go Motswagauteng.
- Tshobotsi ya gagwe e dira gore a sotlwe ke batho ba a tsholwang nabo mo thekesing ya Huhudi, ka ba mmita ka maina a tshotlo jaaka letata, morwa, lekutwane. Se se dira gore a seke dikeledi ka ntlha ya kutlobotlhoko, mme o feleletsa a etsaetsega gore a ke a nyatse le go itatola batho ba mmala o sebilo.
- Ka ntlha ya tshobotsi e, o teketwa ke batho ka ntlha ya go thusa mosadimogolo kwa Foreiborogo yo a batlileng go tshwana le ena ka lotso. Mapodisi a ne a tshwara legodu le le neng le phamoletse mosadi wa mosweu sekgwama sa madi. Se, se ne sa tsosa maikutlo a letlhoo gonne e kete o thusa mosweu. O itemogela matsapa gonne botshelo ba gagwe bo ne bo le mo kotsing. Kwa bookelong, o iphitlhela a disitswe ke lepodisi le a le boneng kwa ga Mokwepa.
- Mmala wa gagwe o mo tlholela matsapa a go amogela thuto kwa sekolong sa Foreiborogo, ka ntlha ya ditiragalo tsa tlhaolele, kgatelelo ya bosemorafe le kgatako ya ditshwanelo tsa botho. O ne a kgoromeletswa mo mosetsaneng mongwe wa mosweu e leng *Sarkie* mo go neng ga lebisa mo go iteweng ga gagwe, mme ga tsoga ntwana e e matlhomahibidu ya bosemorafe.

- Lotso lwa gagwe lo mo itsa go nna le tshiamelo gore kgetse e atlholwe kwa ntle ga kgobelelo le go sekamela mo letlhakoreng la basweu, ke mogokgo le Lekgotla la sekolo. Tshobotsi ya gagwe e ne ya dira gore go nne le kgatelelo ya bosemorafe mme kgetse ya atlholwa go lebilwe motho, e seng molato, bogolo ka go ne go biditswe pitso ya bana le batsadi ba basweu go sa akaretswa Motswagauteng le motsadi wa gagwe. A bonwa molato a bo a kobiwa mo sekolong.
- E le ruri tshobotsi ya ga Motswagauteng e mo tlholetse matsapa a a seng kana ka sepe a bosemorafe. Bantsho ba bona e se wa gaabo le basweu ba bona e se wa gaabo.

(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.)

[25]

POTSO 7: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE

LEBA SEIPONE – Kabelo Kgatea

7.1	Kwa sekolong	(1)
7.2	Barutwana ba ne ba kgobokana ba ema fa pele ga barutabana ka mekoloko.	(1)
7.3	Mesese ya ga <i>Sarkie</i> ya ya kwa tlhogong O ne a setse ka pitimaotwana fela kwa tlase.	(2)
7.4	Motswagauteng	(1)
7.5	Ke rakgadiagwe ka madi/ke mmaagwe yo a mo iponetseng.	(1)
7.6	O ne a apere diaparo tsa mmala o mosetlha gotlhe. O ne a rwele ditlhako tse dikhunou. Futshe ya gagwe e ne e le e tshetlha/lebanta la futshe ya gagwe le ne le tlhometswe lefofa la phikoko.	(3)
7.7	O wetse mo go <i>Sarkie</i> mme ba sala ba tlhatlhagane/O ne a fitlhelwa a le fa godimo ga <i>Sarkie</i> .	(2)
7.8	Meriri ya gagwe o ka re digwapa di tlhokolositswe/e le maudi. A le mmala o sebilo.	(2)
7.9	Nnyaya – gonne ngwana mongwe le mongwe o na le tetla ya go tsena sekolo kwa a ratang gona. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.)	(2)
7.10	O ne a mo tshegetsa/a mo thusa ka nako tse di bokete mme se sa dira gore Motswagauteng a nne le motho yo a ka mo ikanyang.	(2)
7.11	E ne e le baeteledipele ba ditlhopha tse pedi tseo tsa basimane. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.)	(2)

- 7.12 Nnyaya ga e maleba gonne ba ne ba tshwanetse go utlwa letlhakore la gagwe pele ba ka tsaya tshwetso ya go mo latofatsa/mongwe le mongwe o na le tshwanelo ya go reediwa/ba ne ba tshwanetse go batlisisa ka se se diragetseng kwa ntle ga go lebelela mmala. (2)
- 7.13 Ke ne ke tlaa e neela mong wa yona/Ke ne ke tlaa kopa gore a e neelwe ka sebele.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko) (2)
- 7.14 Ke ithutile gore lerato ga le na maparego kgotsa mmala/gore motho o tshwanetse go ikaya e le wa ntlha mo botshelong a ithate, a itlotle le go itshepa.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko) (2)
- [25]**

POTSO 8: POTSO YA TLHAMO**OMPHILE UMPHI MODISE – DPS Monyaise**

ELA TLHOKO: Mo tlamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

- Tshobotsi ke sebopego kgotsa ditebego tsa botlhokwa tse motho a itsiweng le go lemogiwa ka tsona. E na le gona go ka dirisa ba bangwe bosula kana go tlolela ba bangwe matsapa mo tsamaong ya botshelo.
- Tshobotsi ya ga Motlalepule e tlisitse matsapa mo botshelong jwa gagwe jaaka fa re bona ditiragalo tsa padi ya *Omphile Umphi Modise* di kaya.
- Motlalepule o ne a le montle ka bosetlhana, e le mosetsana wa maratagolejwa. O ne a katogile monyo ka matlho a makima. Bontle jo jwa ga gagwe, bo dirile gore basetsana ba a neng a dira nabo kwa *Doornfontein* ba mo fufegele. Se sa feleletsa se dira gore a ye go batla tiro gosele.
- Ka ntlha ya ditebego tsa gagwe, Motlalepule o thulana le Thandi yo o neng e le mmabontle wa kwa difoleteng tse a fudugetseng mo go tsona. Thandi e ne e le mosetsana yo montle ka monyenyo o o neng o rema tau marapo. Kgorogo ya ga Motlalepule ya tshosetsa maemo a gagwe a go ratwa ke botlhe.
- Go sireletsa sekgele sa gagwe, Thandi a tlelwa ke bosula jwa go beela Motlalepule serai ka go mo gogela kwa phaposing ya gagwe. O ne a mo fa mogodungwana o a fitlhetseng o dirilwe. Lekau la tedu tsebeng le le neng le rulagantswe ke Thandi la mmetelela. Tiragalo e ya mo tsalela matsapa a magolo fela ka ntlha ya bontle jwa gagwe.
- Ditlamorago ya nna matsapa a go ima ngwana wa dikgora, mme o iphitlhela a tlaletse ka a sa itse gore a ise ngwana kae gonne a sa dire. Motlalepule o belega ngwana wa mosimane, mme o mo naya leina la Omphile go kaya gore o mo filwe ke Modimo.
- Bontle jwa ga Motlalepule bo ne ba gogela lekawana la Thabantsho le a neng a gopola fa le ka mo lebatsa mahutsana a gagwe ka nakonyana mme a mo nyala. Ditshobotsi tsa bana ba bangwe mo motseng, tse di tshwanang le tsa ngwana wa ga Motlalepule di mo tlisetsa matsapa a go se le bale morwae.
- Tshobotsi ya gagwe e fetolwa ke kutlobotlhoko e a neng a le mo go yona, ka ntlha ya go nna a gopotse ngwana wa gagwe wa leitibolo. O simolola go nna matsatsarapa le go koafala ntswa e ne e le motho yo mokima.
- Tshobotsi ya ga Modise ya bolelele le matsatsarapa e mo tlolela matsapa a go ilwa le go se tsewe tsia ke rraagwe ka a bona ditebego tsa gagwe mo go ena.
- E le ruri tshobotsi e ka go tlolela matsapa a a seng kana ka sepe mo tsamaong ya botshelo.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko)

[25]

POTSO 9: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**OMPHILE UMPHI MODISE – DPS Monyaise**

- 9.1 Kwa diofising tsa lekgotla la Baitiredi. (1)
- 9.2 Malebo mongwe wa baitseanape go tswa Lakasanta o ne a etetse lekgotla la Baitiredi. (1)
- 9.3 E le moruti
E le motshwantshi
E le morutintshi (3)
- 9.4 Lekgotla le ne le sa tsenwe ke basadi.
Ba ne ba gana go amogela Bokapi jwa moseja ka atla tsoopedi. (2)
- 9.5 Go tewa Modise/Omphile. (1)
- 9.6 Ke mmaagwe. (1)
- 9.7 O ne a lemoga fa motshwantshi e le setswerere mo botaking, o atametse kgotsa o le kgakala le setshwantsho. (2)
- 9.8 O moleele
O matsatsarapa (2)
- 9.9 Go nna bofitlha ga gagwe go dira gore a se bolelele RraMosidi ka ga Omphile mme a tswellele ka go batlana le ena mme se, se dire gore ditiragalo di tswellele pele. (2)
- 9.10 O mo neetse legae/O mo rutila ditiro tsa fa gae le tsa bodisa/O mo tsentse sekolo. (2)
- 9.11 O ne a sa batle Mogatse Mosidi a tsena mo ofising ya gagwe/Mothudi le Mosegi ba ne ba ya ba lebile ofisi ya gagwe.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 9.12 Nnyaya, gonne thuto e le lesedi la setšhaba mme e tlaa tswela botlhe mosola/fa o ruta ngwana wa mosetsana o mo rutela gore setšhaba se ungwelwe/bana botlhe ba na le tshwanelo ya go tsena sekolo.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 9.13 Ke ne ke tlaa utlwa botlhoko ka ke mo itsitse go le thari mme a sa tsaya karolo mo kgodisong ya me.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 9.14 Ke ithutile gore fa o rata motho o tshwanetse go mo tshegetsa ka dinako tsotlhe.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)

[25]

POTSO 10: POTSO YA TLHAMO

ELA TLHOKO: Mo tlamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

MASEGO – G Mokae

- Tshobotsi ke sebopego kgotsa ditebego tsa botlhokwa tse motho a itsiweng le go lemogiwa ka tsona. E na le gona go ka dirisa ba bangwe bosula kana go tlholela ba bangwe matsapa mo tsamaong ya botshelo jaaka fa re bona ditiragalo tsa padi ya *Masego* di kaya.
- Masego e ne e le mosetsana yo montle, a le mosetlhana a na le ditshegisabaeng tsa maratwagolejwa le mmele o mosesane.
- Tshobotsi ya gagwe e ne ya mmakela matsapa ka a ne a fufegelwa ke basetsana ba bangwe ba kwa sekolong sa Sedimosang. Tshobotsi e ya gagwe, e ne e gogela makau ka bontsi mo go ena, fa a ba gana ba sulafalelwa ke botshelo mme ba simolola go mmona jaaka moikgantshi, ba mmitse selo sa *Silkatsnek*.
- Bontle jwa ga Masego bo mo tlišetsa matsapa ka bo ne ba gogela le sekgantshwana sa kgwele ya dinao e leng Ntsime yo a neng a se ka a ganwa ke basetsana bape ka ntlha ya bontle jwa gagwe. Ntsime o ne a le montle, a katogile monyo, ka mmele o o agegileng sentle, a na le letshwao la botsalo le lentsho le lennye mo lerameng la molema.
- Bontle jwa ga Ntsime bo ne ba mo dirisa bosula jwa go hutsafatsa Masego go mo fetola setshego ka go kgomaretsa pampitshana e e neng e kwadilwe 'mosadi wa ga *Chunky*' fa morago ga mokwatla. O tlelwa ke bosula jwa go betelela Masego ka a ne a batla go ipusulosetsa.
- Tshobotsi ya ga Kgabo ya matsogo a mantsho, a a mesifasifa e e tiitsitsweng ke tiro ya diatla ya mo polaseng e mo dirisa selo se se bosula ka go tshwara *Base Schalk* ka kgokgotso.
- Masego le fa a setse a godile, o ne a santse a le montlenyane, a le mmelenyana. Ditebego tse, di ne tsa ngoka *Vusi Ngoma* yo a feleditseng a mo nyetse. Bontle ba gagwe bo ne bo bolelelwa le ke batho tota ba kaya gore *Vusi* o tlogetse mosadi wa gagwe wa ntlha *Nomhle*, fa a bona mosadi yo wa naletsana yo montle.
- Tshobotsi ya ga *Vusi* ya ditetswana, ka matlho a mantsho a a phadimang le mmele o o betlegileng le yona e ne ya ngoka le go gapa pelo ya ga Masego, le go dumela gore a mo nyale. Se se mo tlholela matsapa ka *Vusi* a ne a bolawa ke mapodisi ka ntlha ya tlhaolele le dikiletso tsa Bantsho mme Masego o ne a tshwanelwa ke go lwelwa setopo sa ga gagwe le mosadi wa gagwe wa ntlha yo o mo tlhadileng.
- E le ruri tshobotsi e ka go tlholela matsapa a a seng kana ka sepe mo tsamaong ya botshelo.

(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.)

[25]

POTSO 11: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**MASEGO – G Mokae**

- 11.1 Kwa sekolong sa *Top* (1)
- 11.2 Rre Ntsime Molato o ne a etetse sekolo fa barutwana ba ne ba ipelaetsa kgatthanong le kemonosi ya puso/Barutwana ba sekolo sa *Top* ba ne ba teketa rre Molato/Sello o ne a emisa barutwana gore ba se ka ba bolaya rre Molato. (1)
- 11.3 O ne a batla gore rraagwe a mo lemoge fa a tswelela mo botshelong.
O ne a batla gore a mmone mme a retelelwe ke go nna karolo ya katlego ya gagwe.
O ne a batla gore a retelelwe ke go bua le ditsala tsa gagwe ka tumo ya gagwe.
(Di le PEDI fela) (2)
- 11.4 Ke rraagwe Sello (1)
- 11.5 Rre Ntsime Peter Molato ke mongwe wa borradipolotiki yo o neng a batla go pateletsa barutwana go amogela puso ya Bophuthatswana mme ba nna kgatthanong le se./E ne e le mongwe wa lekoko le le neng le ya go busa Bophuthatswana morago ga go bona boipuso. (2)
- 11.6 A ga se wena Ntsime Peter Molato?
Ga se wena nngwe ya dintšwa tse tharo tse di tlhakanetseng go betelela mme a idibetse dingwaga di feta some le borataro tse di fetileng kwa sekolong sa Sedimosang ... A IDIBETSE?
A ga se wena o neng o le moeteledipele wa diphologolo tseo? (3)
- 11.7 Ka tshobotsi ya ga Sello/Motsamao wa ga Sello. (1)
- 11.8 O ne a le montle
O ne a le mmelenyana
Matlho a tsabakela le fa a latlhegetswe ke bonnye.
(Di le PEDI fela.) (2)
- 11.9 Lerato/bopelotlhomogi jwa gagwe bo kgontshitse Masego go bona thuso kwa bookelong, go belega leitibolo la gagwe, le go bonela Masego tiro kwa ba ga Lazar go tsweletsa botshelo jwa gagwe pele. (2)
- 11.10 O ne a nyala Masego le go mo thusa go godisa Sello jaaka rraagwe. (2)
- 11.11 O ne a utlwiwiwa botlhoko ke gore o kopane le mmeteledi wa ga mmaagwe/ Ga a bolo go batlisisa ka ga rraagwe e bong rre Molato mme a eletsa go kopana le ena.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)

- 11.12 Nnyaya, ga go a siama go kgerisa ope le fa o le modiredi/mookamedi mo pusong.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 11.13 Ke ne ke ka leka go sireletsa ngwana wa me ka go goa go lopa thuso/Ke ne ke ka tsena fa gare ga bona go mo sireletsa/Ke ne ke ka leka go buisana le mogatsake go mmontsha fa thupa e sa siamise sepe/e sa dirolole se se diragetseng.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 11.14 Thuto ke gore batho ke go thusana/Mabogodinku a thebana/Moenyanaopele bone lwa gaabo/a o na le tshedimosetso ka sengwe, o e abelane le ba bangwe.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- [25]**

POTSO 12: POTSO YA TLHAMO**NTLHOMOLE MMUTLWA – OM Lobelo**

ELA TLHOKO: Mo tllhamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

- Tshobotsi ke sebopego kgotsa ditebego tsa botlhokwa tse motho a itsiweng le go lemogiwa ka tsona. E na le go nna le seabe se segolo mo tsweletsong kana mo go tlholeleng beng matsapa mo botshelong jaaka fa re bona ditiragalo tsa padi ya *Ntlhomole Mmutlwa* di kaya.
- Go akola ga ga Matsetseleko, matlho a a tlhatswegileng gammogo le ditetswana tse di neng di tlhogile mo seledung sa gagwe kwa Kgaladi go kgoreleditse Rre Tlhapedi go lemoga gore motho yo a buang le ena ke yo a leng mo motlhaleng wa gagwe. Tshobotsi ya gagwe e e farologaneng le kwa Phiritshweu ya matlho a mahibidu, go wela ga ditlhaa le matsatsarapa e ne ya mo falodisa mo go lelelweng ke ditshipi.
- Letsholo la ga Rre Tlhapedi le foloditse jalo le fa a ne a tshotse setshwantsho sa lokwaloitshupo sa bogologolo se se neng se sa bonale sentle.
- Tshwanologo ya ga Matsetseleko ya mo ungwela ya bo ya mmetlela isago e e phatsimang. Seno se ne sa mo kgontsha go nna lebaka le leleele mo Kgaladi ka maitlhomole a go ipetlela bokamoso jo bo tsabakelang.
- O ne a kgona go direla Rre Segonyamatlho ka tshosologo mo lebentleleng la gagwe fa a sa ntse a dirile kopo ya phatlhatiro kwa meepong ya matikiri kwa Madibeng.
- Morago ga go falodisiwa ke tshobotsi, lekwalo le le tswang kwa meepong le ne la itelekela mo lelapeng. Seno ke tshimologo ya katlego ya ga Matsetseleko ka a tlile go simolola go itirela madi. Rre Segonyamatlho o ne a mo lebogisa mme a mo golola, mme a mo tlogela gore le ena a tsene lefatshe ka bogare a ithute tsotlhe ka lona le go itemogela dibebejane tsa botshelo.
- Bontle jwa ga Palesa, boswaana, matlho a makima, nko e kgolokwane, marama a a borethe, meriri e mekhutshwane, go golela kwa godimo kwa Phiritshweu bo gogetse Matsetseleko go ratana le ena ntswa e le ngwana wa kgosi mme kgang e, e ne e tshwanetse go nna sephiri ka ena e le ngwana wa mogotsamolelo.
- Tshobotsi ya ga Palesa kwa Tshwane e ne ya gogela Baagileng, mme ya mo lebatla Mmathapelo mokapelo wa gagwe, e feleletsa e mo kgaoganya le ena le go mo tlogedisa tiro. Tiragalo e, e ne ya tliša le ntwaga magareng ga ditsala e bong Palesa le Mmathapelo.
- Tshobotsi ya ga Mmathapelo ya bontle, bofitshwana, matlho a kgolokwe, nko e e lenono, sefatlhago se le borethe, meriri e mekhutshwane le go golela kwa godimo go gogela Baagileng yo e neng e le motlhatlheledi. Bontle bo, bo mo tlholela matsapa ka o ne a sala a hutsafetse gonne a ratane le motho yo matlhomantsi, yo o neng a mo roba pelo ka go batla go ratana le tsala ya gagwe.
- Tshobotsi ya ga Bra Boots ya mmele o o goletseng kwa godimo, wa senatla tota, magetla a le sephara a omile e kete a nare. Fa a tsamaya e ne e kete ke seganka sa lesole. Sebopego se, se ne sa mo tlišetsa katlego bo tirong ya gagwe ya bopodisi. Se ne se tshosa batho mme go nne bonolo go fitlhelela se a se batlang. Batho ba ba senyang ba ne ba mmoifa fa a tla go ba tshwara, ba sa leke go siya kgotsa go ka dira bodipa.
- E le ruri tshobotsi e ka go tlholela katlego kgotsa matsapa a a seng kana ka sepe mo tsamaong ya botshelo.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.)

[25]

POTSO 13: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**NTLHOMOLE MMUTLWA – OM Lobelo**

- 13.1 Ba tswa kwa Dikhudung. (1)
- 13.2 Go ne go na le dikgaisano tsa mmino wa dikolo. (1)
- 13.3 O ne a peretla melomo.
O ne a dumaduma e kete ngaka ya sedupe e nkgeletse mokgwa gongwe (2)
- 13.4 O gopotse Matsetseleko. (1)
- 13.5 Ke baratani/ke bakapelo (1)
- 13.6 O ne a raya Palesa a re ba fentse.
Ba bone maemo a bobedi mo dikopelong tsa tlhakanelo.
Ba ya go opela kwa Ga-Khunwana mo bokhutlong jwa kgwedi e e tlang ka gongwe ba ka fenya sekgele se sa bosetšhaba. (3)
- 13.7 Mapodisi a lemositswe ke faele ya ga *Bra Boots* e e fitlhetsweng mo sejanageng sa bogodu/karata ya ga Matsetseleko ya go tsena kwa tirong e e fitlhetsweng mo kgetsaneng ya gagwe mme ba lemoga ka yona gore Matsetseleko yo ke ena yo *Bra Boots* a leng mo motlhaleng wa gagwe. (2)
- 13.8 O moleele
O matlho a mahibidu
O na le ditetswana tse di dikologang molomo (di bopegile jaaka tlhakwana ya pitse.)
O na le nko e e okometseng molomo.
(Di le PEDI fela.) (2)
- 13.9 Bopelontle jwa gagwe bo dirile gore a pege/tsholetse Matsetseleko dinao le go mo tiisa mooko ka go mo raya a re lebitla la monna le fa thoko ga tsela, se, se dira gore a gwalalalele se a batlang go nna sona, ka jalo ditiragalo di tsewelele pele. (2)
- 13.10 O dirile gore ba itshwarelane/O ba file dikgakololo kgotsa maele a go ba thoba dipelo/O ba rutila go itlhokomela mo basimaneng/mo malwetseng a a tshelanwang/mo thobalanong e e sa sireletsegang/O ba rotloeditse go tsibosa ba bangwe mo bolwetseng jwa *HIV/AIDS*. (2)
- 13.11 O ne a mo kopa go fetola maikutlo a boele gae mme Matsetseleko o ne a sa dumelane le ena.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 13.12 Nnyaya, di ne di tlhokega mo Phiritshweu, bogolo segolo ka go ne go na le batho ba ba neng ba ithaopa go tseweletsa morafe pele.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)

- 13.13 Ke ne ke ka mo naya tšhono ya go ntlhalosetsa lebaka le le mo susumeditse go dira jalo.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 13.14 Ke ithutile gore mo botshelong, motho o tshwanetse go tshegetsatsala ya gagwe/Go rata le go amogela tlhotlheletso le dikakanyo tse di siameng go tswa mo tsaleng/Go eleletsa tsala masego le matlhogonolo ka tse a eletsang go di dira, morago ga gore a go bolelele tsa botshelo jwa gagwe.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- [25]**

DITLHANGWA TSA SETSO – G Leeuw le ba bangwe**POTSO 14: POTSO YA TLHAMO**

ELA TLHOKO: Mo tlamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tiro ya motlhatlhojwa.

'SETLHARE SA METLHOLO LE MOSADI' – CLS Thobega, G Litheko
'LEBOKO LA DIKGOMO' – MOM Seboni

- Mo botshelong go na le dilo dingwe tsa botlhokwa tse re itshedisang ka tsona, tse di re ungwelang fa dingwe tsa tsona di ka re tsenya mo kotsing. Bakwadi ba ditlhangwa tsa 'Setlhare sa metlholo le mosadi' ba re bontsha fa maaka a sa siama ka a lotlhanya e bile a re tsenya mo kotsing. Mo lebokong la dikgomo mmoki o kaya fa kgomo e le botlhokwa mme go nna le yona go ka re tsenya mo kotsing.
- Mo naaneng ya 'Setlhare sa metlholo le mosadi' re bona fa Keneetsweng a itshedisa ka go kopa dijo mo motseng. Se se mo pateletsa go tsamaya ka loleme a kopa dijo ka maina a batho. O itsenya mo kotsing ka maaka a, ka yo o e buelang lengopeng, magakabe a a mmona.
- Keneetsweng o ne a seba mosetsana mongwe go twe ke Dikgagamatso, ka a re o tsamaya a seba batho gore ba mo fe dijo. Se e ne e se nnete ka e ne e le ena a batlang dijo ka tsela eo.
- Mokgwa o a neng a leka go itshedisa ka ona o mo tsenya mo kotsing ka a sebile ka mosetsana yo o utlwanang le setlhare sa metlholo thata ka e ne e le ena yo o se nosetsang. Setlhare se mo supetsa bokotsi jwa go bua maaka mo pineng ya sona le go tuka se sa šwe. Ga se a itumelela mekgwa e e sa siamang e ya ga Keneetsweng, ka a tsamaya a senya batho maina mo motseng. Se solofetsa Keneetsweng go mo kgaola loleme ka tšhaka gore a bakele go kopa dijo ka loleme ka a na le matsogo go ka itirela.
- Go bontsha bokotsi jwa go bua maaka, Keneetswe o a etegela mme o ne a seba le ka monna wa gagwe tota. Go mo latlisa mekgwa e, loleme lwa tlhogo e e mo setlhareng lo ne lwa ithatheletsa ka ena mme Keneetsweng a tshoga a bo a idibala.
- Mo lebokong la dikgomo mmoki o atlegile go bontsha botlhokwa le bokotsi jwa go rua kgomo mo botshelong. Botlhokwa jo jwa kgomo bo ka go tsenya mo kotsing ka o tshwanetse go e dibela ka tsotlhe tse o nang le tsona ka go na le batho ba ba ka e gapang mo go wena. Mmoki a re fa o na le kgomo le fa o se na yona go tshwana fela ka o sa nne le boroko se, ka bo sona ke kotsi.
- Bokotsi ba yona ke gore ke malenkhu a marumo go kaya gore fa kgomo e le gona, go nna dintwa kgotsa e tlišetsa batho marumo a a ba utlwisang botlhoko. Se se re bontsha fa kgomo e le botlhokwa e bile e le kotsi mo baruing.
- Mmoki o re tlhagisetsa bokotsi jwa go nna le kgomo ka go tshwantsha mašwi a yona le more o o fisang banna ditedu, go kaya gore banna ga ba nnisege, ga ba ritibale maikutlo, e tsenya dingalo ka ba itse gore ba ka tlhaselwa nako e nngwe le e nngwe ka ntlha ya botlhokwa jwa kgomo.
- Le fa mmoki a e tlhagisa e le modimo wa mo gae, bokotsi jwa yona ke loso ka e bile e jele rraagwe fa a ne a e tllhabanela kgatllhanong le batho ba ba batlang go e gapa. Ditšhaba di jana ka meno le go e lwela ka ntlha ya boleng le mosola wa yona.

Mmoki o tshositswe ke gore fela jaaka e bolaile rraagwe, le ena e tlaa mo nyeletsa. Ruri kgomo e botlhokwa e bile e kotis go e rua ka le mmoki a tlhagisa gore banna ba le bantsi ba robegile mekwatla le go latlhegelwa ke matshelo ba le mo motlhaleng wa go dibela dikgomo tsa bona.

(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.)

[25]

POTSO 15: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE

DITLHANGWA TSA SETSO – GS Leeuw le ba bangwe

NAANE: 'MONNA WA MOGWEBI' – BP Lekome

- 15.1 Monna wa mogwebi ke rratsale wa gagwe/Dimo ke mokgwanane wa gagwe. (1)
- 15.2 Kwa khasetleleng. (1)
- 15.3 Go didimetse e bile go na le lesire le lentsho.
Go ne go se na mmimo, go ne go le bodutu fela mo khasetleleng.
Tshingwana ya ditšhese/malomo e ne e hupeditse ke serame.
Dikhebitšhi di bodile.
Dimo a tlhokafetse.
(Di le THARO fela) (3)
- 15.4 O ne a le lerato. O ne a lelela Dimo fa a lemoga gore o tlhokafetse/O na le nnete. O ne a boela kwa khasetleleng jaaka a ne a laetswe. (2)
- 15.5 O ne a ile go batlela gofejane wa gagwe sethunya sa rosa/O ne a kgetlela gofejane wa gagwe sethunya sa rosa mo tshimong ya ga Dimo. (2)
- 15.6 Gaabomotho go thebepatswa. (2)
- 15.7 Boitumelo, Dimo o nyalana le mosadi/Botshelo kwa khasetleleng bo a fetoga. (2)
- 15.8 Go nna le maikarabelo ga mosadi/Tsholofetso ya mosadi mo go Dimo ya gore o tlaa boa morago ga malatsi a le robedi. (2)

LE

- 15.9 Tshwantshanyo – gore mmuisi a tlhologanye bonolo gore ba intsha mogote ka metsi jaaka go dira tlhapi/ba rata metsi go tshwana le tlhapi. (2)
- 15.10 Tlhapi (1)
- 15.11 Poeletsomodumo (1)
- 15.12 Ba bua sekgoa/sejatlhapi fela jaaka beng ba puo/batho ba ba se antseng mo letseleng. (2)
- 15.13 Re nkgisana tshika le ba kgotla yoorraMankurwane. (2)
- 15.14 Ke ungwile gore go botlhokwa go itse lotso la gaetsho/Ke ungwile gore ke ikitse le masika a me. (2)

(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.)

[25]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 25

KAROLO YA C: TERAMA**POTSO 16: POTSO YA TLHAMO****MATSAPA DI A TSAYA KAE? – SS Mokuu**

ELA TLHOKO: Mo tlamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

- Go roba mo o sa jwalang gona, go kaya go ungwelwa ke seo o sa se direlang le go se fufulelwa. Se ke boammaaruri jo bo ka se ganediweng ka gope jaaka fa re bona mo teramakhutshweng ya 'Matsapa di a tsaya kae'.
- Tlhapi jaaka mosadi wa ga Legae, ga a dire mme o ja mofufutso wa phatlha ya monna wa gagwe. O na le ngwana wa mosetsana e bong Ntshidi yo a nyetsweng ka ena.
- Legae jaaka tlhogo ya lelapa, o direla balelapa la gagwe ka botswapelo. O na le lerato le le tseneletseng, ka jalo ga a itsape go tlhokomela legae la gagwe ka dithata tsotlhe tse a nang natso. O ba neela legae, mme korwe, o bapalela tsetse le fa mosadi wa gagwe Tlhapi a sa lebogele matsapa ao ka go mo tlhatswetsa le go mo apeela. Se se bontsha gore Legae ga a ungwelwe go tswa mo ditirong tse a di direlang balelapa la gagwe mme yo o robang mo a sa jwalang teng ke Tlhapi.
- Legae o tsenya Ntshidi sekolo le go mo tlamela a itima dilo di le dintsi a sa mo tlhaole ka a e gapile le namane. Ka ntlha ya maikarabelo a, Legae o ne a lebanwe ke go roba mo botshelong jwa ga Ntshidi.
- Mo ngwageng wa boraro le wa bofelo wa ga Ntshidi kwa yunibesithing, fa Legae a ne a itumeletse go wetsa dithuto ga ga Ntshidi, Matsukas lekau la gagwe, o romela lekwalo la go kopa sego sa metsi ka a ne a robole Ntshidi leoto. Se se supa fa Matsukas a ne a tlaa roba mo a sa jwalang gona, ka a ne a tlaa bona mosadi yo o rutegileng e bile a goroga fela ka go dira. O diretswe tiro ya go tlhabolola botshelo jwa bona ke Legae.
- Rraagwe Tlhapi, rratsalaagwe Legae, ena o ungwelwa ka go amogela bogadi jwa ga Ntshidi ntswa bo ne bo tshwanetse go amogelwa ke Legae jaaka rraagwe e bile e le ena a mo godisitseng.
- Tlhapi o itsa Legae go ungwelwa mo tirong ya ga Ntshidi ka go rulaganya le ba gaabo gore tiro e tshwarelwe kwa ga bona e seng kwa ga Legae. Ba gaaboTlhapi ba ungwelwa go tswa mo go seo ba sa se fufulelang.
- Mosetsana wa Morwa o ne a roba mo a sa jwalang gona ka go tshwara Ntshidi poo le go mo tlhaba ka thipa a bo a mmolaya.
- Ruri go roba mo o sa jwalang gona, go dira gore ba ba seng maleba ba ungwelwe. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.)

[25]

POTSO 17: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**MATSAPA DI A TSAYA KAE? – SS Mokua**

- 17.1 Kwa phaposing ya barutabana/kwa sekolong. (1)
- 17.2 Ke ditsala go tswa kwa sekolong sa Heberone/ke badiramongo. (2)
- 17.3 Mafenya o ne a romile Dikobe go ya go mmuelela le Nkefi gonne a ne a mo gana/a solofela gore o tlaa mo utlwelela ka ba ne ba itsane ena le Dikobe. (2)
- 17.4 Go ratana ga ga Ntope le Nkefi go dira gore a gane le go nyatsa makau a mangwe mme se, se tswetse morero wa lenyatso mo banneng. (2)
- 17.5 O ne a sala a le esi a se na mogomotsi.
Go se na monna yo o tlaa tlholang a mo atamela.
Bontle jwa gagwe bo ne jwa fediswa ke phafana/O ineetse mo bojalweng. (3)
- 17.6 Ga go a siama gonne motho mongwe le mongwe o tshwanetswe ke go tlotliwa. (2)
- 17.7 Kgabele e ne e le mooki.
Tshenye e ne e le lepodisi. (2)
- 17.8 O ne a itumelela gore o tlaa emisa go lela.
O ne a itumelela gore maikutlo a gagwe a tlaa okobala.
O ne a itumelela gore tirelophitlho ya ga Kgabele e tlaa tshwarelwa mo ga gagwe. (3)
- 17.9 Go gakolola mmaagwe gore Kgabele a fitlhelwe kwa lelapeng la bona ka ba ne ba batla go ungewelwa go tswa mo mading a gagwe mme se se tswetse morero wa bopelotshetlha pele. (2)
- 17.10 Motšhankane a re Raesebo o feditse go nyala Kgabele fa Mmatšhatšhi a re ga a fetsa. (2)
- 17.11 Nnyaya, ba ne ba sa tshwanela gonne Kgabele a na le monna kgotsa bana ba ba ka tlhophelang mosadi/mmaabona lekase/Ga ba a tshwanela ka gonne ba batla go senya madi gore Raesebo a se sale ka sepe.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 17.12 Ke ithutile go dirisa madi ka kelotlhoko/go dirisa madi mo dilong tse di mosola/go akanyetsa balelapa ba ba salang morago ga loso.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)

[25]

POTSO 18: POTSO YA TLHAMO**GA SE LORATO – MJ Magasa**

ELA TLHOKO: Mo tlamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

- Go roba mo o sa jwalang gona, go kaya go ungwelwa ke seo o sa se direlang le go se fufulelwa. Se ke boammaaruri jo bo ka se ganediweng ka gope jaaka fa re bona mo terameng ya 'Ga se Lorato'.
  - Mo terameng ya 'Ga se Lorato' re kopana le makgarebe a ga Motsamai a a sa tseyeng tlhagiso e tsia ka ba ne ba roba mo ba sa jwalang gona.
  - Lekgarebe la ga Motsamai la ntlha e bong *Angeline* le itlhokomolositse gore le ka se robe fa le sa jwalang gona. O batla ntlo e e mabonomantle ntswa a se na dithata, a batla fela go ungwelwa mo a sa fufulelelwang teng. Motsamai o adima madi kwa tirong go agela *Angeline* ntlo. Motsamai fa a amogetse o senya madi le *Angeline* kwa dihoteleng le kwa dithabeneng. *Angeline* o diretse Morake boswa ba ntlo jo bana ba ga Motsamai ba se nang bona. Motsamai ga a ungwelwe ka gope ka a ne a kobiwa a sala a iphotlhere.
  - *Suzan*, lekgarebe la bobedi la ga Motsamai, o ne a le mo maikaelelong a go roba mo a sa jwalang gona. O batla bene le lebenkele la merogo ka madi a Motsamai a a diretseng. Madi a Motsamai a a dirisitsweng go mo rekela bene le go mo agela lebenkele ga se a mofufutso wa gagwe, mme ke a mofufutso wa ga Motsamai le mogatse. Motsamai o boetse a tlamela morwa *Suzan* e bong Sentebaleng le bomonnawe ka go ba direla boswa jwa lebenkele mme a itsa bana ba gagwe boswa boo. Motsamai ga a ungwelwe ka gope ka a ne a kobiwa a sala a se na sepe.
  - Lekgarebe le lengwe la ga Motsamai e bong *Gladys* le lona le ipeile go tswelela ka mofufutso wa ga gagwe. O batla go epelwa metsi mo legoreng la kwa ga gagwe, ntswa a nyetswe a na le monna. O lebetse fa a tshwanetse go dira ka thata jaaka go dirwa ke batho ba bangwe go fitlhelela se ba se batlang. Fa a batla go tlhabolola marulelo a ntlo, go na le gore a kokoanye madi a a lekaneng go ntšhwafatsa ntlo ya gagwe, a dira Motsamai moretlwa wa tsela ka go roba mo a sa jwalang gona. Le fa go le jalo, Motsamai o fatlha ke lerato a bo a mo direla tseo a di kopang.
  - Kefentse le Gladys le bona ba ungwelwa go tswa mo dithateng tsa ga Motsamai, le go mo tsenya mo dikolotong go fetisa ka a ne a tshwanetse go duela Kefentse madi a a kana ka R500 kgwedi le kgwedi. Motsamai ga a ungwelwe ka gope, o latlhaganya madi a bana ba gagwe le lefatshe ka a ne a kobiwa mme a sala a iphotlhere.
  - Motsamai le ena fa a boela gae o fitlhela bana ba a ntseng a ba latlhile ba tsweletse pele mo botshelong, Lesego e le morutabana, Emang e le mooki e bile ba agetse mmaabona ntlo. O batla go roba fa a sa jwalang gona a batla gore ba mo pege dikoloi tsa bona ba mo fe dijo ba bo ba mo tlhokomele.
  - Ruri go roba mo o sa jwalang gona ga go a siama ka go tlhokisa barobi go akanyetsa bajadi e bile go feleletsa go ba senyeditse.
- (Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.)

[25]

POTSO 19: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**GA SE LORATO – MJ Magasa**

- 19.1 Kwa toropong (1)
- 19.2 Motsamai o ne a ipala mabala a kgaka mo go *Suzan* morago ga go kgwiwa jaaka segotlholo ke *Angeline*/Go rata basadi ga ga Motsamai. (2)
- 19.3 Banna ba tshwana le Motsamai ba tla fela mo toropong go se na lebaka. (2)
- 19.4 Rre *Meteor* o ne a gakolola Motsamai go latlhela seditse gonne a jelwe dithata ka a se na bosupi jwa gore lebenkele ke la gagwe/fa a ka tatalala ntle le bopaki bope *Suzan* a ka mo tseela dikgato tse di tlaa dirang gore a senyegelwe le go feta. (2)
- 19.5 Ba ne ba mo gakolola go busa pelo gonne nako e sa ntse e le teng.
Ba mo gakolola gore a ka boa a dira gape a bo a ikgobokanyetsa gape.
Go boela kwa lelapeng la gagwe a fete a ba kope maitshwarelo, mme a simolole go nna le bona.
Se se botoka ke gore a fete a tlhabele badimo/a dire dithapediso gore badimo ba mo tsidifalletse lefatshe.
(Di le THARO fela) (3)
- 19.6 Nnyaya - Bana ga ba a tshwanela go utlwa dikomano tsa batsadi/Ke peo e e sa siamang e ba e jwalang mo baneng ka le bona ba tsoga ba itshotse jalo kwa malapeng a bona.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko) (2)
- 19.7 Lesego e ne e le morutabana.
Emang e ne e le mooki. (2)
- 19.8 O ne a sa batle a boela mo gae.
Ga a sa mmatla.
O tlile go ba jela madi,
O paletswe ke go ba godisa.
Dithata tsotlhe tse ba nang natso, di tshwanetse mmaabo.
(Di le THARO fela) (3)
- 19.9 Go amogela lerato mo go Motsamai ntswa a itse gore o nyetse e bile le ena ga a mo rate, go tsweletsa morero wa lerato le e seng la nnete. (2)
- 19.10 Motsamai o ne a le matlhomantsi fa Kefentse a ne a se matlhomantsi/ Motsamai o tlogetse lelapa ka a ne a taboga fa morago ga makgarebe fa Kefentse a tlogetse lelapa ka ntlha ya go batla go fodisa tlhogo ka mogatse a ne a le matlhomantsi/Motsamai o ne a se na lerato la nnete fa Kefentse a ne a na le lerato la nnete/Motsamai o ne a tshameka ka madi fa Kefentse a ne a somarela madi. (2)

- 19.11 Nnyaya, ba ne ba sa tshwanela go rwala mathata a ga Motsamai gonne a ne a dira, mme a tshwanelwa ke go tsaya maikarabelo a lelapa la gagwe/Lelapa la ga Selapo le lona le na le mathata a le tshwanetseng go mekamekana nao go na le go rwesiwa mokgweleo o e seng wa bona.
Ee, ka matlo go šwa mabapi/batho ke go thusana.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 19.12 Ke ithutile gore bomatlhomantsi ga bo busetse sepe/bo ka go tsenya mo kotsing/Ke ithutile gore ke tlotle lenyalo/Lenyalo ke kupe le tshwanetse go ilelwa.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)

[25]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 25
PALOGOTLHE YA TLHATLHOBO: 80

KAROLO YA A: RUBORIKI YA TLHATLHOBO YA TLHAMO YA DIKWALO: POKO [10 MADUO]

Ditlhokego	Phitlhelelo ka dinaledi	Phitlhelelo ka matsetseleko	Phitlhelelo ka tekano	Phitlhelelo e e tlaelang	Ga a fitlhelela
DITENG Thanolo ya setlhogo Ngangisano e e tseneletseng katlholo le go tloganyana setlhangwa	5–6 -Thanolo e e tseneletseng ya setlhogo -Tsibogelo ya dinaledi e e tshegetsang setlhogo ka botlalo -Motseletsele o o agegileng sentle wa dintlha tsa ngangisano, di tshegediwa ka botlalo go tswa mo lebokong -Go tloganyana setlhangwa leboko go go manontlhotlho	4 -O ranotse setlhogo sentle -Tsibogelo e e lekalekanang ya dintlha tse di tshegetsang setlhogo ka matsetseleko -Dintlha tse di utlwalang tsa ngangisano, di kgona go salwa morago, fela ga se tsotlhe tse di tshegeditsweng jaaka go ne go tshwanetse -Go tlogangngwa ga leboko go a itumedisa	3 -Thanolo e e lekalekanang ya setlhogo -Go na le dintlha dingwe tse dintle tse di tshegetsang setlhogo -Dintlha dingwe tsa dingangisano di tshegeditswe, mme fela bosupi ga bo dumelesege ka metlha -Tloganyano e e kwa tlase ya leboko	2 -Thanolo ya setlhogo e e sa kgotsofatseng -Dintlha tse di tshegetsang setlhogo di dinnye thata -Dintlha tsa ngangisano tse di maleba di dinnye thata -Tloganyano e e tlaelang ya leboko	0–1 -Setlhogo ga se a tlogangngwa -Ga go na bosupi jwa go dirisa leboko le go tshegetsang setlhogo -Dintlha tsa ngangisano ga di maleba gotlhelele -Morutwana ga a kgona go tloganyana leboko
6 MADUO					
KAGEGO LE PUO Popego, kelelo e e tloganyanyegang le tlhagiso Puo, segalo le setaele tse di dirisitsweng mo tlhamong	4 -Kagego e e lomaganeng sentle -Puo, segalo le setaele di supa kgolo, di a kgatlhisa, di nepagetse -Gotlhelele ga e na diphoso tsa thutapuo, mopeleto le matshwao a puiso	3 -Kagego e e tlhamaletseng -Puo, segalo le setaele di nepagetse go le gontsi -Bogolo ga go na diphoso tsa thutapuo, mopeleto le matshwao a puiso	2 -Go na le bosupi jo bo rileng jwa kagego -Puo, segalo le setaele tse di nepagetseng ka tekano Diphoso tse dinnye tsa thutapuo, mopeleto le matshwao a puiso	1 -Kagego e supa thulaganyo e e fosagetseng - Segalo le setaele tse di sa nepagalang ka bontsi -Diphoso tsa thutapuo, mopeleto le matshwao a puiso di bonagala thata	0-1 -Kagego e bokoa thata -Diphoso tse di masisi tsa puo le setaele se se fosagetseng gotlhelele -E phephetha ka diphoso tsa thutapuo. mopeleto le matshwao a puiso
4 MADUO					

ELA TLHOKO: Fa motlhalhojwa a ikgatholositse diteng gotlhelele, mme a kwala tlhamo ya boitlhamedi, a Diteng, Popego le Puo di abelwe 0 maduo.

KAROLO YA B LE C: RUBORIKI YA TLHATLHOBO YA DITLHAMO TSA DIKWALO: PADI LE TERAMA [25 MADUO]

Ditlhokego	Phitlhelelo ka dinaledi	Phitlhelelo ka matsetseleko	Phitlhelelo ka tekano	Phitlhelelo e e tlhaelang	Ga a fitlhelela
DITENG Thanolo ya setlhogo Ngangisano e e tseneletseng, katlholo le go tlhaloganya setlhangwa 15 MADUO	12–15 - Thanolo e e tseneletseng ya setlhogo Tsibogelo e e tshegetsang setlhogo ka dinaledi: 14–15 -Tsibogelo e e tshegetsang setlhogo manontlhotlho: 12–13 -Motseletsele o o agegileng sentle wa dintlha tsa ngangisano, di tshegediwa ka botlalo -Go tlhaloganya mofutakwalo le setlhangwa go go manontlhotlho	9–11 -O bontsha go tlhaloganya, gape o ranotse setlhogo sentle -Tsibogelo e e lekalekanang ya dintlha tse di tshegetsang setlhogo -Dintlha tse di utlwalang tsa ngangisano di kgona go salwa morago, fela ga se tsotlhe tse di tshegeditsweng jaaka go ne go tshwanetse -Go tlhaloganya mofutakwalo le setlhangwa go a bonala	6–8 -Thanolo ya setlhogo e e mo magareng, -Go na le dintlha dingwe tse dintle tse di tshegetsang setlhogo -Dintlha dingwe tsa dingangisano di tshegeditswe, mme fela bosupi ga bo dumelesege ka metlha O tlhalogantse bontlhabongwe jwa mofutakwalo le setlhangwa	4–5 -Thanolo e e tlhaelang ya setlhogo -Go dintlha di le mmalwa tse di tshegetsang setlhogo -Dintlha tsa ngangisano tse di maleba di dinnye thata -Go tlhaloganya mofutakwalo le setlhangwa go gonnye thata	0–3 -Setlhogo ga se tlhaloganngwe -Maiteko a a bokoa a go araba potso -Dintlha tsa ngangisano ga di maleba gotlhelele -Morutwana ga a kgona go tlhaloganya mofutakwalo kgotsa setlhangwa
KAGEGO LE PUO Popego, kelelo e e tlhaloganyegang le tlhagiso Puo, segalo le setaele tse di dirisitsweng mo tlhamong 10 MADUO	8–10 -Kagego e e lomaganeng ka kelelo ya dintlha tsa ngangisano e agegile sentle -Matseno, ditemana le bokhutlo di manontlhotlho -Puo, segalo le setaele di supa kgolo, di a kgatlhisa, di nepagetse	6–7 -Kagego e e tlhamaletseng le kelelo e e utlwalang ya ngangisano -Matseno, bokhutlo le ditemana dingwe di rulagantswe sentle ka tomagano -Bogolo puo, segalo le setaele di nepagetse go le gontsi	4–5 -Go na le bosupi jwa kagego, kelelo ya ngangisano e a tlhaloganyega le go lomagana fela e na le diphoso -Matseno, ditemana le bokhutlo di eta di tlhoka tomagano -Diphoso tsa puo, segalo le setaele di mmalwa.	2–3 -Kagego e supa thulaganyo e e fosagetseng e bile kelelo ya dintlha tsa ngangisano ga e a rulaganngwa sentle -Matseno, ditemana le bokhutlo di fosagetse. -Diphoso tsa puo, segalo le setaele tse di seng maleba di bonala thata	0–1 -Go tlhokagala ga kagego e e lolameng go kgoreletsa/tlhokisa kelelo ya ngangisano gotlhelele -Matseno, ditemana le bokhutlo ga di a lomagana gotlhelele -Diphoso tsa puo, segalo le setaele se se fosagetseng thata di tlhola setlhangwa se se sa atlegang
SEELO SA MADUO	20–25	15–19	10–14	5–9	0–4

- Dipharologanyo magareng ga maduo a Kagego, Puo le Diteng di se fete dielo tse pedi.
- Karabo ya boitlhamedi e e ikgatholositseng diteng gotlhelele, e abelwe 0 la Diteng le 0 la Puo le Kagego.